

A társas gazdaságok szerepe

A mezőgazdaságnak és maguknak a termelőknek számos kihívással kell szembenézniük, és ez nem csak a jelenlegi nehéz gazdasági helyzetet vagy az egyre szélsőségesebb időjárást és következményeit jelenti. Legáltalább ennyire fontos feladat a társadalmi elvárásoknak való megfelelés, és annak bizonyítása, hogy jól megválasztott és alkalmazott agrotechnológiával – élve a 21. század nyújtotta lehetőségekkel – lehet fenntartható módon gazdálkodni.

A közös agrárpolitika 2003-as reformjának egyik fontos eleme, hogy a termelőknek nyújtott támogatást feltételhez köti: minden mezőgazdasági termelőnek úgy kell egészséges termékeket előállítania, hogy közben biztosítja a fenntarthatóságot és nem károsítja a környezetet. Az úgynevezett „kölcsonös megfeleltetés” előírásai szigorú gazdálkodási és környezetvédelmi szabályokat határoznak meg, amik biztosítják a mezőgazdasági földterületek jó mezőgazdasági és ökológiai állapotban tartását (pl. a talajszerkezet megóvása, gyommentesség, vetésváltás).

A termelés követelmény-rendszere előírja egyebek között az élelmiszerbiztonság garantálását, a növényvédőszer biztonságos kezelésének, felhasználásának szigorú szabályait, rendelkezik a különböző jellegű szennyezések elleni védelemről (például a mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezés, a felszín alatti vizek szennyezése kérdésében), valamint a természetes élőhelyek, a vadon élő állatok és növények védelméről is.

Minden terület alapú támogatást igénylő gazdálkodót kötnék ezek a szabályok és betartásukat az illetékes hatóságok ellenőrzik. A társas vállalkozásokat mégis gyakran éri az a vád, hogy a hagyományos, környezetbarát mezőgazdaságot intenzívebb, a környezetet jobban igénybevevő, alacsonyabb minőséget ter-

melővel cserélik fel. A valóságban azonban ezek pontosan ugyanolyan fenntartható rendszerek, amelyek úgy állítanak elő jó minőségű, biztonságos és egészséges termékeket, hogy közben megőrzik az élővilágot és a tájat.

A Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége mindig is hangsúlyozta a mezőgazdaság fenntarthatóságának fontosságát. Véleményünk szerint a fenntarthatóságot komplexen kell kezelni és a társadalmi, szociális, gazdasági és környezeti fenntarthatóságot egyaránt figyelembe kell venni. A 21. század egyik legalapvetőbb kihívásának, az élelmiszerellátás biztosításának kérdése elképzelhetetlen a termelés

hatékonyságának növelése nélkül.

A döntéshozók jelenlegi stratégiáját oly módon képezzük el, melyben a környezetvédelmi alapelvek szakmailag is torz értelmezést kapnak. Ezek érvényesülése a mezőgazdasági termelést és a gazdasági fejlődést is gátolná, ugyanakkor nem eredményezné a környezet megóvását.

Ebben a stratégiában a magyar mezőgazdaság szerkezetének és kibocsátásának mintegy felét adó társas vállalkozások nem a gazdaságban és foglalkoztatásban betöltött súlyuknak megfelelően kapnak teret. Megítélésük negatív és leértékelő, pedig a társas vállalkozások rendelkeznek azokkal az erőforrásokkal, melyek lehetővé teszik például a növényvédőszer alkalmazását, alacsonyabb károsanyag-kibocsátással működő gépek üzemeltetését, környezetterhelést csökkentő technológia kialakítását. Ténylegesen rendelkeznek azokkal a feltételekkel, melyeket a környezetkímélő módon folytatott termelés megkövetel.

A sokat kritizált „nagyüzem-

mek” képesek olyan pontossággal beállítani a talaj tápanyagellátását, hogy ne terhelje a környezetet, és csak annyi műtrágya jusson ki a földekre, amennyit a szántóföldi és takarmánynövények természetesen és betakarítása indokol. Ma már lényegesen kevesebb kijuttatott műtrágyával is elérhető a kívánt termésátlagok. Az ilyen, szinte „programozott” kijuttatáshoz persze szakértelemre, megfelelő technológiai és technikai feltételekre, és nem utolsósorban forrásokra van szükség, ami sajnos nem minden termelőnek áll rendelkezésére.

A természeti értékek védelme, a fenntartható gazdálkodás, a termelés zöldítése az EU célkitűzése is. Európai uniós összehasonlításban Magyarország mezőgazdaságának környezeti terhelése kedvezően alakul a többi uniós országhoz képest. Mezőgazdaságunk, a nitrogénfelhasználását tekintve, jóval kisebb hatást gyakorol a környezetre, mint a többi EU-s ország.

Ha a műtrágya gazdasági méret szerinti felhasználását tekintjük, a számok azt tükrözik, hogy az elmúlt években a gazdasági szervezetek kevesebb műtrágyát alkalmaztak a növénytermesztésben, mint az egyéni gazdaságok.

Ugyanakkor a talajerő-utánpótlás hatékonysága szempontjából a gazdasági szervezetek előnye, hogy szerves trá-

A nitrogénfelesleg és a termésátlagok alakulása Magyarországon 1970–2006 között

Megnevezés	N-felesleg (kg/ha)	Búza (t/ha)	Kukorica (t/ha)
1970	42,7	2,1	3,4
1985	40,4	4,8	6,3
1990	16,9	5,0	4,0
1995	0,4	4,1	4,4
2000	23,7	3,6	4,1
2001	10,0	4,3	6,2
2002	26,3	3,5	5,0
2003	33,8	2,6	3,9
2004	0,8	5,1	7,0
2005	-0,1	4,5	7,6
2006	7,5	4,1	6,8

Forrás: KSH

Felesleg = output (betakarított szántóföldi és takarmánynövények nitrogéntartalma) – input (műtrágya, szerves trágya, biológiai megkötés, száraz és nedves légköri ülepedés)

gya tekintetében kedvezőbb helyzetben vannak, mint az egyéni gazdák, mivel az állatállomány zöme az ő körükben koncentrálódik.

Az állatállomány drasztikus csökkenése a talajerő-utánpótlás szempontjából a műtrágya súlyának folyamatos növekedését eredményezte a mezőgazdaságban. A szervestrágya-alkalmazás arányának növelése valóban kívánatos lenne, azonban azok az ambíciók, melyek középtávon 3,5-szerecsére kívánják növelni a szervestrágyázott területek arányát, figyelmen kívül hagyják a feltételek hiányát.

A növényvédő szerek felhasználásának környezeti szempontú vizsgálata még érzékenyebb kérdés. Ez esetben nemcsak a társadalmi nyomás, hanem a gazdálkodói felelősség is nagyobb. Az emberek jogos igénye, hogy az élelmiszer-alapanyagokkal ne vigyenek be szennyezést a természetbe, a termelés hatékonysága szempontjából viszont szükség van növényvédő szerek alkalmazására. Esetleges problémát nem is a felhasználás, hanem a szakszerűtlen alkalmazás okozhat. Az indokolt növényvédelem, ha megfelelő szaktudással végzik, több előnnyel jár, mint hátránnyal. A magas színvonalon termelő társas vállalkozások a legnehezebb gazdasági körülmények között is komoly anyagi és szellemi tőkét áldoznak a megfelelő növényvédelemre. Ezek a termelők állítják elő a mezőgaz-

Az egy hektárra jutó szerves trágya mennyisége (t/ha)				
Év	Megnevezés	Egyéni gazdaságok	Gazdasági szervezetek	Gazdasági szervezet/Egyéni gazdaságok (%)
2005	szántó	15,6	29,0	186
	gyümölcsös	15,6	21,6	138
	szőlő	20,8	25,0	120
	gyep	8,7	11,4	131
2007	szántó	11,6	25,6	221
	gyümölcsös	12,1	14,1	117
	szőlő	18,9	18,8	99
	gyep	8,1	6,5	80

Forrás: KSH

dasági export-árualap nagy részét, az árukivitel feltételei pedig rendkívül szigorúak. Megfelelő működésüket az is igazolja, hogy a Magyarországról exportált mezőgazdasági termékekben kereskedelmi partnereink sem találtak még kifogást.

Ha a hektáronként kijuttatott aktív összetevők összességét vesszük alapul, nemzetközi szinten hazánk a középmezőnyhöz tartozik.

A környezetkímélő tápanyagellátáshoz és növényvédelemhez a szaktudáson kívül korszerű eszközökre is szükség van. A mezőgazdaság összes gépivonóerő-ellátottsága a rendszerváltás óta nem nagyon változott, és a gépesítés szintje még mindig az uniós átlag alatt van. Mivel a talajállapotban a legnagyobb károkat – a szél- és vízerózió után – a művelt rétegben megjelenő tömör zárórétegek okozzák, olyan korszerű, kombinált

gépek alkalmazására van szükség, amikkel egyszerre több technológiai művelet végezhető, így csökkenthető a művelési menetek száma, ezzel együtt pedig a talajtaposás és a talajtömörödés.

Ezeknek a korszerű, alacsony károsanyag-kibocsátással működő gépeknek a beszerzése befektetésigényes, aminek a megtérülése csak bizonyos gazdaságméret felett reális.

A társas vállalkozások idejében felismerték az elavult eszközállomány cseréjének fontosságát és modernizálták gépeiket. Az egyéni gazdaságok egy része nem rendelkezik elegendő erőforrással az ilyen beszerzéséhez, illetve a kis területen történő gazdálkodás miatt működtetésük nem gazdaságos. Emiatt a kisebb gazdaságokban arányaiban több elavult, a környezetet jobban károsító mezőgazdasági gép található, mint a korszerű gazdasági szervezetekben. A hazai piacon 2007 és 2010 között összesen 390 milliárd forint értékben értékesítettek új mezőgazdasági gépet a gépforgalmazók. Négy év alatt csak traktorokból és kombájnokból mintegy 12 ezer darab került a magyar gazdálkodókhoz.

A MOSZ véleménye szerint a mezőgazdasági termelés környezetterhelését hiba lenne

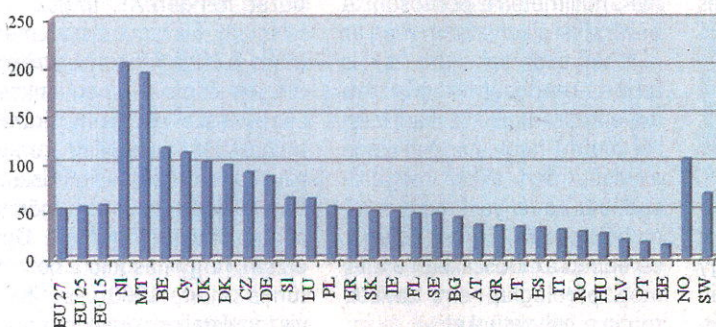
kizárólag a gazdaságméretnek alapján képzett kategóriák számlájára írni. Megalapozatlan és tendenciózus arról beszélni, hogy a mezőgazdasági tevékenységen belül a társas vállalkozások tevékenysége károsabb lenne a környezetre. Az adatsorok nem ezt mutatják. Mivel a társas vállalkozásokat, méretüknél fogva, nagyobb valószínűséggel fogják ellenőrizni a kockázati alapon történő kiválasztás során, mint a kis területen gazdálkodókat, és meg nem felelőskor sokkal többet is veszíthetnek, ez még nagyobb ösztönzést jelent számukra a környezettudatos gazdálkodásra.

A szakszerű termelést folytató társas vállalkozások rég felismerték, hogy hosszú távon nem érdekeltek a talajok kizsigelésében vagy a kémikáliák túlzott használatában, annak ellenére, hogy a földtulajdonosoktól való eltiltásuk ilyen irányba is hathatna. Következésképpen és előrelátóan termelnek, hiszen ellenkező esetben nem csak a termelés hosszú távú fenntarthatósága, a termés mennyisége és minősége kerül veszélybe, de ezzel együtt a megélhetésük is. Mindenki számára könnyű belátni, hogy ez nem lehet cél, és ez már önmagában elég motivációt jelent a környezettudatos gazdálkodásra. A gazdaságok ilyen irányú törekvésüket egzakton is lehet mérni, például azzal, hogy a vidékfejlesztési program agrár-környezetgazdálkodási (AKG) célprogramjára az általuk megművelt területek nagyságához képest jóval nagyobb arányban pályáztak a társas gazdaságok.

A leírt tények is igazolják, hogy a társas vállalkozások stratégiai szerepet töltenek be a magyar mezőgazdaságban. Számolni kell velük – legalábbis ha valóban szakszerű és korszerű, környezetkímélő mezőgazdaságot és egészséges magyar élelmiszereket akarunk biztosítani, fenntartható módon.

CSORDÁS KATALIN
tanácsos

Bruttó tápanyagmérleg, 2007 (kg/ha mezőgazdasági területen)

Forrás: Eurostat